

Hercegnők Liszt lakásában

Liszt játékaról, zenéjéről, pedagógusi módszeréről ódákat lehet zengeni. Azonban a Múzeumba belépve és Liszt gazdag életrajzát elolvasva szerencsére jóval komplexebb, emberibb kép rajzolódik ki róla. Érte nem azért rajongtak, mert egyfajta távolságtartó, romantikus művészideált testesített meg, akit bár imádunk, de személye miatt közelebbi kapcsolatba nem szívesen kerülnénk vele; én azt gondolom, Liszt szinte bárkivel megtalálta a közös hangot, legyen az alsóbb vagy felsőbb körökből való személy. Ebben az írásban arisztokrata származású vendégekkel foglalkozunk, akiket nemcsak a mester játéka, hanem személye is elvarázsolt.

Liszt 1884. december 4-én táviratot kapott Nopcsa bárótól, Erzsébet királyné főudvarmesterétől, hogy másnap két nemesi származású látogatója érkezik, mert nagyon szeretnék hallani a mester játékát: I. Ferenc József császár és király, illetve Wittelsbach Erzsébet (Sisi) negyedik (utolsó), „kedvenc” gyermeke **Habsburg-Lotaringiai Mária Valéria főhercegnő** és unokatestvére **Mária Amália hercegnő** érkezik. Velük lesz még a távirat írója, Kornis grófné és Branca bárónő is.

Mária Valéria 10 hónappal született azután, hogy Ferenc Józsefet és Erzsébetet magyar királlyá és királynévá koronázták Budán, a Mátyás-templomban 1867-ben. Köztudott, hogy a koronázási ceremóniára Liszt Ferencet kérték fel, hogy misét komponáljon. A mester ennek a kérésnek eleget is tett.¹ A Koronázási Mise partitúrája a múzeum szalonjában tekinthető meg.

---

¹ Ennél szomorúbb az a tény, hogy magát Lisztet meg sem hívták az eseményre, mi több, a zenekarban kizárólag osztrákok ültek. Liszt ennek ellenére – inkognitóban – így is elment az eseményre, de még a mise előtt elhagyta a templomot. A királyi párt váró nép azonban felismerte és nagyon megörült neki; tapssal, éljenzéssel fogadták.

1. kép A Koronázási Misa partitúrájának címlapja (LH Z 3663) Forrás: Liszt Múzeum

„Már nevének kiejtésékor is reszkető szeretet érződik a hangján!” (értsd: Erzsébet Mária Valériáról, *Egy udvarhölgy naplójából*, Festetics Mária grófnő tollából)

Erzsébet királyné kifejezetten azt szeretete volna, ha negyedik gyermeke (persze fiúban reménykedett) magyar földön születik, magyar tejdajkája lesz és ha később sok időt tölt Magyarországon, nevelői, szolgálói kizárólag magyarul szólnak hozzá. Mindegyik kérése teljesült, így nem véletlen, hogy Mária Valériát (1868-1924) „a magyar gyermeknek” és „az egyetlennek” nevezték. Erzsébet kívánalma volt érthető volt, hogy a Budavári Palotában akart életet adni gyermekének, hiszen egy évvel vagyunk a kiegyezés után; a kis Mária Valériát ajándéku szánta a magyaroknak. Ráadásul közel 330 év telt, hogy hatalmon lévő uralkodó utóda Magyarországon látta meg a napvilágot. Ferenc József és Erzsébet pedig a gödöllői Grassalkovich-kastély használatba vételi jogát kapták ajándéku (tehát a magyar állam tulajdona maradt). Tejdajkája egy magyar parasztszony, a szadai Legéendi Julianna volt.

Andrássy Gyula gróf közbenjárásával Rónay Jácint püspök révén magyar nemzeti szellemű nevelésben is részesült, mely akár meglepő is lehetne – tekintettel 48-as múltjára. Ugyanakkor Erzsébet éppen a magyarok iránti elköteleződés és persze a császári udvar bosszantása okán választotta éppen Jácintot kedvenc gyermeke és egyébként korábban Rudolf trónörökös nevelőjének is.

Mária Valériának és édesanyjának sok közös tulajdonsága volt, ezt bizonyítva álljon itt egy részlet az 1884-es Vasárnapi Újságból: „a csönd s visszavonult magány iránti előszeretete..., melyet felséges anyja oltott belé, kivel ugy is sok tulajdonban és hajlamban osztozik: a test-gyakorlatok és szabad mozgás, a természetben való gyönyör, az olvasmányok és zene iránti hajlamokban; kitűnően játszik zongorán s nagy előszeretettel a Wagner mester szerzeményeit; nagy kedvvel látogatja az operát s kedvét leli a költői olvasmányokban.”² A cikkből azt is megtudhatjuk, hogy igazi nyelvtelenség volt (Rónay Jácint feljegyzése szerint 7 évesen már négy nyelven beszélt!), Petőfi Sándor verseket fordított németre. Akárcsak édesanyja, ő maga is írt. Az adakozó és filantróp természetük is a közös vonást erősíti: Mária Valéria számos jószolgálati tevékenységet végzett (elsősorban Ausztriában), így nem meglepő, hogy a IX. kerületben róla nevezték el az első világháborúban sebesült katonák ellátására létesített barakk-kórházat: Mária Valéria-szükséglakótelep.³

Mária Amália bajor hercegnő 1865-ben született Münchenben. Korán, 14 hónaposan elvesztette édesanyját így annak egyetlen gyermeke maradt, azonban apja újraházasodott és így számos

---

² <https://epa.oszk.hu/00000/00030/01604/pdf/01604.pdf>

³ ma: József Attila-lakótelep

féltestvére született. Apja, Karl-Teodor Bajorország hercege, egyben Erzsébet bátyja volt, így Mária Amália Erzsébet unokahúga. Bár féltestvérei közül többen kaptak koronát (Bajorország vagy éppen a belga királyi cím kapcsán), őt ettől is megfosztotta a sors. 9. gyermeke születése után halt meg. Unokahúgával, Mária Valériával rendkívül szoros kapcsolatban volt.

A látogatás

A díszes társaság délelőtt féltizenkettőkor érkezett az épületbe, ahol Erkel Ferenc igazgató és dr. Peregriny János titkár fogadták és vezették fel az első emeleti lakásba.

Számos újságcikkből, de Wohl Janka franciául írt *Francois Liszt; souvenirs d'une compatriote* c. naplójából is informálódhatunk a két nemeshölgy látogatásáról. Wohl Janka érdekes módon igen degradálónan ír a hölgyekről, már-már ellenszenvesnek írja le őket (csak úgy betoppantak az akkor épp beteg Liszthez, nem engedték, hogy kikísérje őket, hanem „becsapták” előtte az ajtót stb.)⁴

Álljon most itt a Pesti Hírlap 1885. február 10-i beszámolója a látogatásról és az ajándékozásról (eredeti helyesírással).

A királykisasszony és Liszt Ferenc

Említettük annak idején, hogy Mária Valéria királykisasszony, Amália bajor hercegnő s egy udvarhölgye társaságában a mult év december havában látogatást tett Budapesten Liszt Ferencnél sugáruti lakásán, hogy meghallgassa a „zongora-királyt”, kinek művészetéről oly sokat hallott. Az ősz mester rendkívül meg volt hatva e kitüntetés által s majdnem egy teljes óráig gyönyörködtette játékaival magas vendégeit, kik azonban nem elégedtek meg a meleg elismerő köszönettel, melyet távozásuk alkalmával kifejeztek, hanem újabb meglepetésről gondoskodtak a nagy művész számára. A hercegnők sajátkezű aláírásukkal ellátott, pompás keretbe foglalt életnagyságu mellfényképeiket szánták neki karácsonyi ajándékul. Miután azonban Liszt karácsonykor már Rómában volt, Mária Valéria királykisasszony Zichy Géza grófot kérette meg, hogy ugy az ő, mint Amália bajor hercegnő ajándékát adja át hazajövele után az ősz mesternek. E megbizáshoz képest Zichy a napokban szük baráti körben ünnepélyesen adta át Lisztnek (sic!) a nagyértékű ajándékokat.

Liszt három zongoradarabját játszotta el nekik: *Un sospiro* koncertetűdjét, a *XIII. magyar rapszodiát* és a *Soirées de Vienne* sorozat 6. számát. Legány Dezső leírása szerint – aki többek között Liszt életrajzírójától, Lina Ramanntól vett – ilyen és ehhez hasonló mondatokkal töltötte ki a darabok között hagyott úrt: „*Szolgálni fogok – ahogy az öreg pudli még tud.*” „*Engem nem zavarnak és ha nem untató, játszom valamit a hazámból.*” vagy „*Én vagyok a klasszikus cigány.*”

---

⁴ Én az 1887-es angol fordításból tájékozódtam: *Francois Liszt Recollections of a compatriot*. 241. oldalon lehet olvasni a találkozásról.

2. kép Mária Valéria és Amália Mária a zongoránál, fényképezte: Koller Károly, [Forrás](#)

Fotók a falon

A hercegnők fényképes portréjukról készült másolatai a Liszt Múzeum szalonjának falán láthatóak. Nem véletlenül kerültek éppen oda: az alattuk lévő szekrényben csupa olyan műtárgy látható, melyeket Liszt az 1873-as, karrierjének 50 éves évfordulója alkalmával a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozott. A két fotóból a Liszt Múzeumban ma a másolatok láthatóak, az eredetiek mindösszesen egy hónapig függtek a falon 1996-ban (a múzeum nyitásának 10. évfordulóján), azóta a Magyar Nemzeti Múzeumban találhatóak.

3. kép Két hercegnő arcsképe Liszt lakásából, Fotóreprodukció két eredeti fényképről, melyeket Koller Károly (Budapest) egy ismeretlen művész krétarajzairól készített 1884-ben (LM Repr. 202/a-b), Forrás: Liszt Múzeum, fénykép: Halász Krisztina

Érdekes adalékanyag a fényképek provenienciájáról, hogy Mária Amália hercegnő neve sokáig tévesen szerepelt a Magyar Nemzeti Múzeum, így a Liszt Múzeum leltárában és a szalon falán is: Mária Amália di Braganza, portugál infánsnővel keverték össze az 1887-es leltározás során. Alább közlöm az állománybavétel szövegét is:

Mária Valéria főhercegnő (cs. és magyar királyi) arcsképe az ő sajátkezű aláírásával ellátva. Finom crayon rajz. Koller fényképész műterméből. Maga az arckép tojásdad kivágású kéregpapír keretbe van foglalva, ez utóbbi pedig aranyozott alapból kiemelkedő, domborműves virágdiszítménnyel szegélyezett fakeretbe van foglalva. 1884ik évből származik. Hossza a kerettel együtt 79 cm., szélessége pedig 69 cm.

Amélia braganzai hercegnő arcsképe. Minden tekintetben megegyez az előbbivel. E két arcsképet emlékül adták Liszt Ferencnek tulajdonosaik, midőn őt meglátogatván, az előttük játszott.

A keretezett fényképek egyébként még egy helyszínen biztosan láthatóak voltak: a budavári Erzsébet Királyné Emlékmúzeumban, mely a Nemzeti Múzeumhoz tartozott és sajnos igen rövid életű volt; 1908-ban nyílt meg és a 2. világháború után be is zárták. Ilyen hányattatott sors után nem is csoda, hogy az eredeti fakeret elveszett, de a paszpartu megmaradt, ma is abban őrzik a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Esszémet azzal kezdtem, hogy az állandó vagy időszakos kiállításban elmélyülve közelebb kerülhetünk Liszt személyéhez. Ezt az állítást azzal bővíteném, hogy az ő elképesztően sokrétű életútja és gazdag kapcsolatai miatt közelebb juthatunk kortársaihoz. Először kettejük kapcsolatába nyerünk bepillantást, majd akarva akaratlanul más kortársak után is érdeklődni kezdünk. Csak óvatosan, mert a kutatás „ragályos” lehet!

Szlávik Dóra

Források:

- Eckhardt Mária (szerk.): Liszt Ferenc Emlékmúzeum. Az állandó kiállítás katalógusa. Liszt Múzeum Alapítvány, Budapest, 2012.
- Janka Wohl: Francois Liszt, Recollections of a Compatriot, Translated from french by: B. Peyton Hard, Ward&Downey, London, 1887.
- Legány Dezső: Liszt Ferenc Magyarországon 1874-1886, Zeneműkiadó, 1986., 215-216. o.
- Pallagi Mária: Erzsébet királyné lánya, Mária Valéria és Rónay Jácint I. in.: Honismeret, XLIX. évf., 1. szám
- Pallagi Mária: Erzsébet királyné lánya, Mária Valéria és Rónay Jácint II. in.: Honismeret, XLIX. évf., 2. szám
- <https://kepmas.hu/hu/erzsebet-kiralyne-sisi-tevhitek-ferenc-jozsef-andrassy-gyula-grof-schratt-katalin-kali-rozmis-barbar>
- <http://tumag.hu/content/erzs%C3%A9bet-kir%C3%A1lyn%C3%A9-sz%C3%BClet%C3%A9snapj%C3%A1t-g%C3%B6d%C3%B6ll%C5%91n-%C3%BCnnepelte>
- https://www.reginaprogram.hu/haz/files/regina-notortenet_i_seta_godollon_20072.pdf
- https://pestbuda.hu/cikk/20211214_ilyen_volt_az_erzsebet_kiralyne_emlekmuzeum_a_budavari_palotaban
- <http://kastelyhistoriak.hu/index.php/kiralylany/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=o8oH3iwKeus>
- <https://epa.oszk.hu/00000/00030/01604/pdf/01604.pdf> (Vasárnapi újság, 1884. nov. 30., XXXI. évf., 48. szám)
- Továbbá köszönetemet szeretném kifejezni Káli-Rozmis Barbara, Erzsébet királyné kutatónak.